

Venäjän ja Turkin suhteet Georgian kriisissä

I g o r T o r b a k o v

Elokuun 2008 Venäjän ja Georgian sodan tuloksena alueen geopolitiikka muuttui huomattavasti. Kriisi vaikutti myös suoraan kahteen alueelliseen vallankäyttäjään – Venäjään ja Turkkiin. Maiden väliset suhteet olivat tietysti olleet monimutkaiset jo ennen Georgian sota: niissä yhdistyivät sekä laaja-alainen yhteistyö että hienovarainen kilpailuasetelma.

Etelä-Kaukasuksella ennen elokuun 7. päivää vallinnut kaksijakoinen tilanne teki mahdolliseksi Turkin harjoittaman varsin epäselvän politiikan alueella. Tilannetta määrittivät keskeisesti alueellisten konfliktien näennäisen staattinen tila sekä Venäjän suhteellisen passiivinen aluepolitiikka.

Yhtäältä Turkki korosti, että sen pääasiallinen geopolitiittinen päämäärä oli jälkineuvostoliittolaisen Euraasian, ja erityisesti Etelä-Kaukasuksen, ”geopolitiittisen pluralismin” säilyttäminen. Poliittisesti pluralismin säilyttäminen tarkoitti yhtäältä sitä, että vahvistettiin alueiden poliittista itsemääräämisoikeutta vastavoimana Venäjän kasvavalle vaikutusvallalle Kaukasuksella, sekä toisaalta sitä että pyrittiin luomaan Etelä-Kaukasuksen valtioiden ja transatlanttisten järjestöjen välille läheisempiä suhteita. Taloudellisesti pluralismi merkitsi pääasiassa monien

öljy- ja kaasuputkien rakentamista Kaukasuksen kuljetuskäytävään, jotta Kaspian hiilivedyt saataisiin maailmanmarkkinoille Venäjän ohitse. Turkin strategisena päämääränä onkin ollut käyttää mahdollisimman tarkkaan hyväksi pluralismipolitiikan taloudellinen ulottuvuus, jotta maasta muodostuisi keskeinen energiapolitiittinen kuljetusväylä Kaspian polttoaineen siirtämiseksi Eurooppaan ja muille markkinoille.

Toisaalta Venäjältä on tullut Turkin tärkeä kauppakumppani ja energiatoimittaja. Tilanteen kaksijakoisuus hyödytti Turkin vaativaa tasapainottelustrategiaa, erityisesti sen pyrkimystä esiintyä samaan aikaan sekä Kaukasuksen alueen raskaan sarjan toimijana että säilyttää monitahtoinen kumppanuus Venäjän kanssa. Georgian sota kuitenkin tuhosi tämän asiointilan, sillä kaksi Turkin aluepolitiikan tukipilaria romahti täydellisesti: kaksi Kaukasuksen alueella kytevää konfliktia leimahtivat tuleen, ja Venäjä luopui pidättyväisestä asenteestaan valiten sen sijaan voimankäytön.

Sota kiristi Turkin ja Venäjän välejä entisestään. Se paljasti myös joukon avaintekijöitä, jotka tulevat luultavasti vaikuttamaan Venäjän ja Turkin väliseen kanssakäymiseen lyhyemmän tai pidemmän ajan. Näihin tekijöihin kuuluu Moskovan lisääntyvä omavaltaisuus alueiden suhteen, joita Venäjä haluaa pitää omina etupiirialueinaan, mukaan lukien se, jolla Venäjän ja Turkin strategiset päämäärät ovat päällekkäiset. Toinen tekijä on Turkin geopolitiittisen aseman haavoittuvaisuus Kaukasuksen *status quo* -tilanteen romahtamisen seurauksena. Lisäksi

tekijöinä voidaan mainita Venäjän bilateraalisen kaupan ylijäämäisyys, mikä lisää Moskovan vaikutusvaltaa suhteessa Ankarahan, ja Turkin kasvava riippuvuus Venäjästä energiantuotannon suhteen.

Georgian kriisi leimahti hetkellä, jolloin sekä Venäjä että Turkki osoittivat pyrkimyksiä yksipuolisempaan politiikkaan. Venäjä on hylännyt kaikenlaiset oletukset länsi-integraatiosta ja näkee itsensä itsenäisenä euraasialaisena suurvaltana, kun taas Turkki on siirtänyt painopistettään pois roolistaan Naton jäsenenä ja suunnannut huomionsa alueelliseen politiikkaan. Venäjä ja Turkki määrittivät siis molemmat itsensä pragmaattisina kansainvälisinä toimijoina ennen kaikkea kansallisia etunäkökohtia noudattaen.

Georgian sodan jälkeen Venäjän ja Turkin kansallisten päämäärien yhteensovittaminen Kaukasuksella vaikuttaa olevan yhä vaikeampaa. Ankara pyrki korjaamaan vahingon edistämällä alueellista turvallisuuspolitiikkaa, jonka turvin olisi mahdollista hillitä Venäjän impulsiivisia pyrkimyksiä sekä elvyttää alueellisten konfliktien ratkaisutoimia. Vaikka Ankaran työstämällä Kaukasuksen vakauttamissuunnitelmalla on joitakin positiivisia puolia, ennen kaikkea suunnitelman pyrkimykset sulkea ”ulkopuoliset vallat” pois alueen ongelmien ratkaisuprosessista, venäläiset suhtautuvat epäilevästi Turkin pyrkimykseen vahvistaa omaa strategista asemaansa Kaukasuksella.

Kaukasuksen tilanteen murros

Kun Turkki kiiruhti tunnustamaan Kosovon itsenäisyyden viime helmikuussa, Ankaran tietolähteiden mukaan valtion Kaukasuksen-suhteita hoitavat virkamiehet vaikuttivat olevan paljon haluttomampia tähän kuin heidän virkaveljensä Balkan-suhteiden osastolta (Yinanç 2008). Ilmeisesti Turkin Kaukasuksen-tuntijoilla oli parempi käsitys siitä, miten Venäjä saattaisi käyttää ns. ”Kosovo-korttia” omien geopoliittisten tarkoituksensa edistämiseen entisillä neuvostoalueilla ja rangaista niitä tahoja, jotka

rohkenivat epäillä Moskovan etupiirialueiden olemassaoloa. Siitä huolimatta Turkin poliittinen eliitti toivoi yhä, että vallan ja etupiirien herkkä tasapaino räjähdysalttiilla Kaukasuksella olisi voitu säilyttää ja entinen epävakaakin *status quo*-tilanne olisi voinut jatkua.

Saakašvilin hallinnon Etelä-Ossetian seikkailujen ja Venäjän armottoman vastaiskun seurauksena syntynyt kuohunta lopetti sotaa edeltävän tasapainotilan lopullisesti ja jyrkästi. Turkin eliitille alkoi valjeta, että Euraasiassa oli alkamassa uusi ja kovempi geopoliittinen valtapeli ja että Turkin täytyi etsiä uusia tapoja toimia voimakkaan Venäjän kanssa. Venäjän voimainnäytön seurauksena turkkilaiset tarkkailijat näyttävätkin olevan vakuuttuneita siitä, että Moskova halusi ottaa avoimesti alueellisen hegemonia-aseman.

Juuri Etelä-Kaukasuksella vallinnut sotaa edeltävä kaksijakoinen voimatasapaino salli Turkin harjoittaa alueella varsin hämärää politiikkaa. Tilanteen pääpiirteet olivat alueellisten konfliktien näennäisen staattinen luonne ja Venäjän suhteellisen pidättyväinen asenne. Näitä olosuhteita oli helppo pitää otollisina Turkin hienovaraiselle tasapainottelulle – valtio halusi näyttäytyä samanaikaisesti Kaukasuksen alueellisena voimapelaajana ja toisaalta myös ylläpitää ”moniulotteisesta kumppanuutta” Venäjän kanssa.

Kaikista Ankaran ja Washingtonin välisistä hankauksista huolimatta Turkki piti Naton jäsenenä ja USA:n liittolaisena selvänä, että sen geopoliittinen päämäärä oli säilyttää ”geopoliittinen pluralismi” neuvostoajan jälkeisessä Euraasiassa yleensä ja Etelä-Kaukasuksella erityisesti. Poliittisesti pluralismin säilyttäminen merkitsi alueen valtioiden poliittisen itsemääräämisoikeuden vahvistamista, mikä toimi vastavoimana Venäjän kasvavalle vaikutusvallalle Kaukasuksella. On syytä huomauttaa, että tämä vaikutusvallan kasvu tapahtui pääosin kätkeytyksi eikä avoimesti. Pluralismia tukeviin toimiin kuului myös kiinteämpien suhteiden luominen Etelä-Kaukasuksen valtioiden ja läntisten toimijoiden välille. Tietenkin Ankaran

käsitys pluralismista sisälsi myös Turkin oman vaikutusvallan kasvun alueella – neuvostoajan jälkeisen Venäjän tavoin myös ottomaanien ajan jälkeinen Turkki on valtio, jolla on korostetun imperialistinen näkemys ja joka kontekstista riippuen lukee itsensä mielellään joko Balkanin, Lähi-idän tai Kaukasuksen valtavoimaksi. Geopoliittisen pluralismin politiikan mukaisesti Ankara solmikin rajatun puolustusyhteistyösopimuksen Georgian ja Azerbaidžanin kanssa (Torbakov 2002). Vuonna 2006 Ankara antoi Tbilisille sotilaallista avustusta 1,8 miljoonan dollarin arvosta. Yhteistyösopimus tarjosi myös georgialaisille upseereille mahdollisuuden saada koulutusta Turkissa (Jenkins 2008a).

Taloudellisesti pluralismi merkitsi useiden öljy- ja kaasuputkien rakentamista Kaukasuksen kuljetuskäytävään ja Turkin maaperälle, minkä johdosta Kaspianmeren hiilivetyvarantoja saatiin maailmanmarkkinoille Venäjän ohi. Turkki on pyrkinyt strategisesti hyödyntämään pluralismpolitiikan taloudellista puolta mahdollisimman tarkoin, minkä johdosta maasta on tullut keskeinen energiankuljetuskeskus. Vaikuttaisi siltä, että tämä Turkin eliitille tärkeä päämäärä oli miltei saavutettu juuri ennen kuin Georgian sota syttyi: kaksi suurta projektia – öljyputki Baku–Tbilisi–Ceyhan (BTC) ja sille rinnakkainen kaasuputki Baku–Tbilisi–Erzrum (BTE) oli juuri saatu valmiiksi, ja monista muista kunnianhimoisista projekteista keskusteltiin, kuten Trans-Kaspian sekä Nabuccon putkista.

Nämä Turkin Kaukasuksella harjoittaman politiikan aspektit eivät selvästikään olleet Venäjälle mieleen. Turkki oli asettunut tehokkaasti Venäjän kilpailijaksi sekä aktiivisena geopoliittisena toimijana että vaihtoehtoisena energianvälittäjänä. Toisaalta viimeisten 5–7 vuoden aikana Venäjältä oli tullut Turkin tärkeä kauppakumppani, ja energia-alan yhteistyöllä (erityisesti Venäjän maakaasulla) on tärkeä rooli maiden taloudellisissa suhteissa. Esimerkkinä mainittakoon, että 29 % Turkin öljystä ja 63 % sen maakaasusta on peräisin Venäjältä. ”Turkin ja Venäjän välisen kaupan odotetaan turkkilaisten arvioiden mukaan kasvavan 38

miljardiin dollariin tänä vuonna viime vuoden 27 miljardista”, kirjoitti *Turkish Daily News* -sanomalehti (Diplomats 2008). Turkin sijoitukset Venäjälle ovat noin 5 miljardia dollaria, ja turkkilaisten rakennusyritysten tekemät sopimukset venäläisiin hankkeisiin ylittävät 25 miljardin dollarin arvon (Ahmedhanov 2008). Lisäksi Turkin hienovaraisessa diplomatiassa pyrittiin aina hakemaan kompromissia Venäjän hallinnon kanssa ja tarvittaessa myös tukemaan Venäjän strategisia intressejä Kaukasuksella.

Etelä-Kaukasuksella vallitseva tasapainotila ja sen säilyttäminen sopi yleisesti ottaen Turkille varsin hyvin, sillä se teki mahdolliseksi kaksijakoisen politiikan. Turkin eliitin ulkomaanpolitiikassa toistelemat mantrat ovatkin viime aikoihin saakka olleet ”alueellisen tasapainon ylläpitäminen” ja ”olemassa olevan valta- ja etutasapainon säilyttäminen” Georgian sota rikko i aiemman tasapainotilan, kun Turkin aluepolitiikan kaksi tukipilaria romahtivat: kaksi Kaukasuksen alueen latenttia konfliktia leimahtivat jälleen ja Venäjä luopui pidättyvästä politiikastaan ja osoitti sen sijaan halukkuutta voimankäyttöön.

Venäjän Georgian-valloituksen sekoittama peli teki selvääkin selvemmäksi, että Turkin poliittiset ja taloudelliset intressit alueella olivat haavoittuvaisia. Siksi Turkki ei viivytellyt aloittaessaan vahinkojen minimoimiseksi kiireisen operaation luotuaan keskeisen suunnitelman alueen vakauden palauttamiseksi: Kaukasuksen yhteistyöaloitteen (The Caucasus Stability and Cooperation Platform, CSCP). On huomattavaa, että Turkin johto valitsi Moskovan alueellisen suunnitelman julkistamispaikaksi (Erdoğan 2008; Turkey 2008). Valinta heijastelee Turkin tietoisuutta todellisuuden monimutkaisesta luonteesta: Venäjä on sekä mahdollinen uhka että tärkein kumppani räjähdysalttiin Kaukasuksen haastavassa vakauttamisprosessissa.

Venäjän uusi nousu ja Turkin ongelmat

Venäjän ja Georgian sota muutti täysin Etelä-Kaukasuksen ja Kaspian alueen geopoliittisen

tasapainon. Venäjistä tuli alueella kiistämätön johtava voima osoitettuaan Kaukasuksen konfliktissa poliittista tahtoa ja valmiutta käyttää kaikkia käytettävissään olevia keinoja strategisten päämääriensä saavuttamiseksi, sotilaallinen voima mukaan lukien. Huolimatta äänekkästä läntisestä retoriikasta, joka tuomitsi ”Venäjän aggressiivisuuden”, länsi on käytännössä myöntynyt Venäjän rooliin hallitsevana geopolitiittisena ja turvallisuuspolitiittisena voimana Etelä-Kaukasuksella. Moskovan ja Tbilisin väliset monet sopimukset, jossa läntiset toimijat olivat välittäjinä, vain korostavat alueella syntyvää uutta geopolitiittista todellisuutta: vaikka läntiset toimijat ovat alueella edelleen läsnä, ne voivat ”toimia vain Venäjän hyväksymillä alueilla ja Venäjän määrittämien ehdoin” (Strachota 2008, 3).

Lisäksi länsimaat ja erityisesti Yhdysvallat osoittivat sekä haluttomuutta että kyvyttömyyttä vastata siihen, mitä länsimaat itse kutsuivat närkästyneesti Venäjän toimia Georgiassa ”aggressiivisiksi toimiksi, joita ei voi sallia”. Yhdysvallat ja EU näyttävätkin olevan kahden vaiheilla: ne eivät haluaisi myöntää Venäjälle yksinoikeutta muovata neuvostoajan jälkeisen Euraasian kohtaloita, mutta ne eivät pysty päättäväisesti vastustamaan Moskovan politiikkaa. Venäjän hermostuneiden naapureiden silmissä länsi onkin miltei menettänyt uskottavuutensa turvallisuutta ylläpitävänä Venäjän vastavoimana. Kuten suurin osa kansainvälisistä ja alueen omista tarkkailijoista toteaa, ”länsimaiden heikko reaktio Georgian konfliktiin on saanut monet tärkeät liittolaiset tuntemaan itsensä haavoittuviksi” (JFR 2008).

Georgian sodan jälkimainingit paljastivat Turkin strategisen aseman tulenarkuuden erittäin selvästi. Kuten Bülent Alirıza, Turkki-asiantuntija Washingtonissa korosti:

Konflikti aiheutti levottomuutta ja vaarallista ennakoinnattomuutta Turkin koillisrajan välittömään läheisyyteen Kaukasuksella vallinneen suhteellisen rauhallisen jakson jälkeen. Se asetti myös Turkin vaikeaan diplomaattiseen tilanteeseen,

sekä kahden naapurimaan välillä, joihin sillä oli perinteisesti läheiset suhteet ja yhteistyötä erityisesti energia-alalla, että Yhdysvaltain ja Venäjän välillä. (Alirıza 2008.)

Turkki tuntuu erityisesti varovan kahden entisen kylmän sodan kilpakumppanin välien mahdollista kiristymistä. Venäjän ja Yhdysvaltojen välisen suhteen kasvava jännite saattaa hyvin kääntää erään Turkin johtajien merkittävimmiksi uskomista eduista sen suurimmaksi heikkoudeksi. Kommunismin murruttua ja kylmän sodan, johon Turkki osallistui haavoittuvana etulinjan valtiona puolustaen Naton eteläistä reunaa, päätyttyä Turkin poliittinen eliitti on tarmokkaasti edistänyt käsitystä maan ”ainutlaatuisesta geopolitiittisesta asemasta” sen merkittävimpänä strategisena vahvuutena. Koska se todellakin sijoittuu idän ja lännen, ”sekularismin ja islamin”, ”modernin ja tradition”, ”demokratian ja tyrannian” väliin, Turkin kohtalo vaikutti sinetöidyltä kylmän sodan jälkeisessä maailmassa: sen tuli toimia siltana, yhdyssiteenä ja välittäjänä. Turkin poliittisten ajattelijoiden mukaan maan kyky hyötyä maantieteellisestä sijainnistaan ja harjoittaa tasapainoista, kaikkien osapuolten toiveet huomioon ottavaa, ongelmatonta naapuruspoltiikkaa on nähty sekä tapana varmistaa ystävällinen naapurusto sekä ehdottomana edellytyksenä menestyksekkäälle välittäjänroolille – erityisesti tuottoisan energiapolitiikan alalla. Turkkilainen politiikantutkija Tahya Akyol tiivistä maan ulkopoliitiikan seuraavasti:

Anatolian maantiede vaati, että Bysantin ja otomaanien aikakaudella katsottiin mieluummin länteen, vaikka samaan aikaan huomioitiin myös Kaukasus ja Lähi-itä. Painotukset luonnollisesti vaihtelevat tapahtumien ja ongelmien mukaan. Länsiorientoitunut Turkki ei voisi koskaan jättää Venäjää huomiotta, ei liioin Mustamerä, Kaukasusta, Lähi-itää tai Välimeren aluetta. Muuttuvien ja monimutkaistuvien painotusten sinfonia riippuukin ulkopoliittikkamme kyvystä ja valtamme suuruudesta. Pettämätöntä politiikkaa ei ole

olemassa, mutta Turkki on onnistunut välttämään suuria virheitä ulkopoliitikassaan. Sen peruseräatteen ovat järkevät. (Bhadrakumar 2008.)

Ajanjakso heti Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen on ollut Turkille geopoliittisesti hyvin edullinen. Kahden suurvallan välinen vastakkainasettelu näytti olevan mennyttä elämää, Moskovan pyrkimyksiä rajoitti Venäjän taloudellinen heikkous ja maan sotilasmahdin jyrkkä taantuminen. Uusia, molemmille osapuolille edullisia kehitys- ja yhteistyömahdollisuuksia on sen sijaan avautunut entisten neuvostovaltioiden kanssa, Venäjä mukaan lukien. Kaukasuksen kriisi näyttää kuitenkin tuoneen takaisin idän ja lännen vastakkainasettelun haamun; se loi heti epäilyksen varjon Turkin erityisen geopoliittisen aseman siunauksellisuuden ylle. Mikäli tilanne Kaukasuksella edelleen kiristyy Venäjän ja lännen välillä, joutuu Turkki alueen ainoana Nato-jäsenenä kohtaamaan nykyhetken edullisen välittäjän roolinsa muuttuvan jälleen etulinjassa seisovan valtion asemaksi – kaikkine negatiivisine sivuvaikutuksineen.

Itse asiassa Turkki on jo kohdannut merkittävää painostusta ja kärsinyt huomattavia taloudellisia tappioita viimeaikaisessa Kaukasuksen kriisissä, jossa Venäjä pyrki nöyryyttämään Georgiaa ja korostamaan strategista asemaansa Turkin ja Venäjän yhteisellä lähialueella. Turkin politiikantekijät ja -tutkijat eivät voineet olla huomaamatta Venäjän vakavia syytöksiä niitä maita kohtaan, jotka toimittivat aseita Tbilisiin. Nämä maat ovat Venäjän mukaan rikostovereita Georgian armeijan ”kansanmurhassa” Etelä-Ossetiassa. Lukuisten Georgialle aseita toimittaneiden maiden joukossa mainittiin erityisesti kaksi Mustanmeren valtiota, Ukraina ja Turkki.

Kun Yhdysvallat lähetti sotilasaluksiaan Mustallemerelle humanitäärisen avun toimittamiseksi Georgiaan, Venäjän armeijan ylipäällikkö muistutti heti vuoden 1936 Montreaux’n sopimuksesta, jonka mukaan Mustanmeren valtioiden ulkopuoliset alukset eivät saa oleskella alueella pidempään kuin 21 vuorokautta. Turkkilainen media puolestaan siteerasi

Venäjän sotilasjohtajan sanoja ”varoituksena, että Moskovassa kyllä odotetaan kunnes aikaraja on ylitetty, minkä jälkeen se pitää Turkia syyllisenä tapahtumiin” (Djavadi 2008). Jotkut turkkilaiset asiantuntijat pelkäsivät aidosti, että Venäjä käyttäisi Turkia ”syntipukkina”, mikäli sota-alukset eivät poistuisi ajallaan. ”Tietenkään vastuu ei ole ainoastaan Turkilla, sen jakavat kaikki Montreaux’n sopimuksen allekirjoittaneet osapuolet”, tutkija Hasan Özertem korosti. ”Mutta venäläiset eivät ehkä näe asiaa samalla tavalla” (Barker 2008).

Elokuun lopussa ja syyskuun alussa 2008 venäläiset kääntyivät sitkeästi Turkin puoleen erilaisia diplomaattisia kanavia käyttäen varmistaakseen, että Turkki alueen keskeisenä voimapelaajana noudattaa sopimusta. Oli oireellista, että Venäjän ja Turkin väliset hankaukset Yhdysvaltojen merivoimien läsnäolosta Mustallamerellä sattuiivat samaan aikaan kuin maiden välillä leimahti sitkeä kauppakiista, jonka syynä olivat Venäjän rajalla seisovat tuhannet turkkilaiset rekka-autot. Näyttäisi siltä, että tämä tilanne alkoi jo kesäkuussa mutta vaikeutui huomattavasti Georgian sodan syttyessä (ks. Oğan 2008). Turkin tiedotusvälineiden haastattelemat venäläiset diplomaatit korostivat herkästi, että tullimenettelyistä noussut kriisi oli ”pelkästään taloudellinen eikä sillä ollut mitään tekemistä politiikan kanssa” (TDN 2008). Mutta monet korkeat turkkilaiset virkamiehet ja poliittiset tarkkailijat pelkäsivät kiistan eroavan suuresti aiemmista kauppaa koskevista erimielisyyksistä siinä, että tällä kertaa Venäjä painosti Turkia geopoliittisista syistä yrittäen estää useampien amerikkalaisten sotalaivojen saapumisen Mustallemerelle. Istanbulissa sijaitsevan Bahçeşehirin yliopiston professorin Cengiz Aktarin mukaan Venäjä ”kiristi Turkia pysäyttämällä rekat. Se oli varoitus siitä, että lisää ongelmia saattaisi olla tulossa”. Aktarin mukaan Turkki koki olevansa loukussa yhtäältä Venäjän ja toisaalta Yhdysvaltain ja Naton välillä. (Ks. Baker 2008.)

Mikä hyvänsä sitten alun perin syyttikin kauppakiistan, tapahtuma korosti Turkin herkkää diplomaattista asemaa Nato-liittolaisten ja

Venäjän välissä. Vielä tärkeämpää oli se, että vientiselkkaus paljasti maan heikkouden Venäjää vastaan: Turkilla ei yksinkertaisesti ollut aseita neuvotella Venäjän kanssa tasavertaisena (Jenkins 2008b). Pelätessään, että turkkilaiset kuorma-autot seisoisivat Venäjän rajalla viikkoja venyvien tulliselvitysten takia, Turkki uhkasi lopettaa tavaroiden tuonnin Venäjältä. Turkin ulkomaankauppaministeri Kürşad Tüzmenin varoituksen mukaan ”mitä hyvänsä tehdään turkkilaisille vientituotteille Venäjällä, teemme saman venäläisille tuotteille” (Tait 2008). Mutta Turkin johdolle valkeni nopeasti, että tällainen kehityskulku saattaisi hyvin uhata Turkin energiavarantoja. Turkin pääministeri Recep Erdoğan sanoutui heti irti Tüzmenin lausunnosta ja korosti, ettei Turkki voinut riskeerata kahdenvälisiä suhteita, sillä se oli suuressa määrin riippuvainen Venäjän öljystä ja kaasusta. ”Muutoin jäisimme pimeään”, Erdoğan totesi synkästi (Turkey 2008b).

Turkin bisnesyhteisö peräänkuulutti sekin järkisyitä ja korosti, että Turkin ”ei pidä pettää itseään”. ”Meidän osuutemme Venäjän kaupasta on matala verrattuna Venäjän osuuteen meidän kaupastamme”, totesi Turgut Gür, Turkin ja Venäjän välisen kauppakamarin johtaja, ja lisäsi, että Turkin olisi syytä toimia hyvin varovaisesti (TDN 2008). Vaikutusvaltaisen Turkin vientikauppakamarin johtajan Oğuz Saticin mielestä Venäjän ja Turkin kauppasuhteiden merkitystä ei voinut korostaa liikaa. ”Maitamme yhdistävät vahvat historialliset, sosiaaliset, kulttuuriset, poliittiset ja taloudelliset yhteydet”, hän totesi hiljattain haastattelussa, ”Venäjä on meidän tärkein kauppakumppanimme, eikä kauppasuhteita maittemme välillä voi jättää huomiotta.” Yllättävää kyllä, Turkin keskeisimpiin kuuluva talousvaikuttaja rinnasti Turkin ja Venäjän taloudelliset suhteet Turkin ja Euroopan välisiin yhteyksiin. ”Venäjän-markkinat ovat meille yhtä tärkeitä kuin EU”, sanoi Satici. (Ks. Ekici 2008).

Venäjän ja Turkin taloussuhteiden paradoksi on kuitenkin siinä, että vaikka maiden välillä on kiinteät suhteet, myös energia-alalla, ne kilpailevat samaan aikaan raivokkaasti keskenään

– jälleen samalla energia-alalla. Venäjän päämäärä on lisätä Turkin riippuvuutta sen maakaasusta samalla kun se estää rakentamasta kaasuputkia ulos energiarikkaasta Keski-Aasiasta ja Kaspianmeren alueelta, joka ei ole Kremlin hallinnassa. Turkki puolestaan pyrkii monipuolistamaan energialähteitään ja muuttamaan maan tärkeäksi energiakäytäväksi, mikä edesauttaisi Keski-Aasian ja Kaspianmeren hiilivetyjen pääsyä Eurooppaan.

Yksi Georgian sodan keskeisistä seurauksista olikin analysoijien mukaan se, että Turkin (ja luultavasti Euroopankin) pyrkimykset energia-alalla näyttivät ajautuneen umpikujaan (Pannier 2008; Caspian 2008). Ennen Kaukasuksen kriisiä EU ja Turkki olivat pyrkineet kehittämään nk. ”neljännen käytävän” viemään Kaspianmeren ja Lähi-idän kaasua Eurooppaan jo olemassa olevien Venäjältä, Norjasta ja Algeriasta maakaasua tuovien kuljetusreittien lisäksi. John Roberts, energiapolitiikan asiantuntija, muotoilee tilanteen seuraavasti: ”Georgian sota tekee läntisille yrityksille paljon vaikeammaksi koota yksityistä rahoitusta uusien kaasuputkien rakentamiseksi Kaspianmeren, Etelä-Kaukasuksen ja Mustanmeren alueelle sekä yrityksille yksin turvata välttämättömät sitoumukset sekä kaasun tuottamiseksi että sen ostamiseksi Eurooppaan” (Roberts 2008, 15).

Näennäisesti paikallinen, Kaukasusvuorten hämärän etnisen konfliktin käynnistämä Georgian sota on itse asiassa tärkeä episodi alueen monimutkaisissa geopoliittisissa ja maailmantaloudellisissa peleissä. Venäjän tunkeutuminen Georgiaan häiritsi oireellisella tavalla niitä ainoita energianvientireittejä, joita Moskova ei hallinnut. Kuten *Economist*-lehdessä osuvasti todettiin kriisin kuluessa: ”Ainoa täysin toiminnassa oleva Azerbaidžanista kulkeva kaasuputki kulkee Venäjän maaperän kautta ja kuljettaa Kaspianmeren öljyä Novorossijskin satamaan” (The Dangers 2008). Vaikka elokuun lopussa pääasialliset energiakanavat oli saatu jälleen toimintaan kahden pääputken, BTC:n ja BTE:n kautta, keskeinen kysymys koski nyt niiden turvallisuutta. Kuten energiaekspertti

Edward Chow asian muotoili: ”Venäjä on selvästi osoittanut sotilaallisen kykynsä päästä hyvin lähelle kaasuputkia” (Douglass 2008). Tulevaisuuteen kaavaillut Etelä-Kaukasuksen kautta kulkevat putket ovat vielä suurempi kysymysmerkki. Monet energia-alan asiantuntijat ovat sitä mieltä, että Georgian haavoittuvuus on ollut ”viimeinen isku” Nabucco-putkelle ja Trans-Kaspian öljyputkelle. Eurooppa järkyttyi alueen levottomuudesta ja tajusi, että rahoittajien saaminen uusille Georgian kautta kulkeville öljyputkihankkeille olisi vaikeaa (Medetsky 2008). Suurin osa läntisistä asiantuntijoista tuntuu olevan samaa mieltä. ”Georgian kautta kulkevaa uutta kaasuputkea on vaikea nähdä tämän sodan sumun läpi”, totesi Cliff Kupchan, Eurasia Groupin poliittisten riskien asiantuntija. ”Tulevaisuudessa monikansalliset yhtiöt ja Keski-Aasian ja Kaspian alueen maiden hallitukset saattavat harkita kahteen kertaan uusien kanalien rakentamista tämän käytävän kautta. Kriisi voi jopa uhata nykyisiä energiakuljetuksia tällä reitillä” (Mouawad 2008).

Mutta se mikä koskee Tbilisiä, koskee myös Ankaran keskeisiä intressejä, sillä Turkki – niin kuin Georgiakin – haluaa toimia tärkeänä transitmaana länsimaiden kaavailemassa energiavarojen monipuolistamishankkeissa. Kuten eräs turkkilainen asiantuntija hiljattain kommentoi: ”Viimeaikaiset tapahtumat [Kaukasuksella] vahingoittavat Turkkiä ja sen Kaukasuksen ja Keski-Aasian politiikkaa yhtä paljon kuin Georgiaa” (Çelikipala 2008). Molemmat maat edustavat kahta saman tärkeän energiaväylän haaraa, joka sisältää jo toimivat öljy- ja kaasuputket, esimerkiksi BTC:n ja BTE:n, sekä ne putket, joita on jo pitkään suunniteltu kuten Nabuccon. Ei olekaan ihme, että venäläiset virkamiehet ja asiantuntijat ovat nykyisin yhtä mieltä siitä, että Turkki on yhtä epäluotettava energiakäytävä kuin Georgia. Moskovan kansallisen energiainstituutin johtaja Sergei Pravosudov kommentoi suoraan *Nezavisimaja gazetassa* että ”hiilivetytuotteiden kuljettaminen Turkin kautta on aina ollut epävarmaa”. Georgian sodan jälkeen Nabucco-putken rakentaminen vaikuttaa Pravosudovin mukaan

”täysin surrealistiselta suunnitelmalta” (Pravosudov 2008.) Monet turkkilaiset ja kansainväliset asiantuntijat tuntevat olevan samaa mieltä. ”Venäjän Georgiaan tunkeutuminen on raskas isku tällaisille suunnitelmille”, myönsi Washingtonin Lähi-idän politiikan instituutin tutkija Soner Çağaptay: ”Valloittaessaan Georgian Venäjä teki lopun Yhdysvaltain ja Turkin suunnitelmista vahvistaa Idän ja Lännen välistä kanavaa ja tehdä Turkista Kaspianmeren energian vapaasatama. Venäjä on myös jo ennakoivasti torjunut EU:n suunnitelmat ostaa energiaa Kaspianmeren alueelta kulkematta Venäjän kautta” (Çağaptay 2008).

Täysin tietoisena tästä Georgian sodan erityisestä vaikutuksesta Venäjän on vaikea pidättyä rehvasotelemasta. Vaikka Eurooppa suhtautuu Venäjän toimiin edelleen kriittisesti, se vakuuttaa silti, että EU jatkaa edelleen taloudellisten suhteiden kehittämistä Venäjän kanssa – erityisesti energia-alalla. ”Sen vuoksi ei ole mitään epäilyä siitä, että Nord Stream ja South Stream -kaasuputkia ei rakennettaisi aikataulun mukaisesti ja venäläisen maakaasun osuus Euroopan energiankäytöstä ei kasvaisi”, energia-asiantuntija Pravosudov (2008) toteaa luottavaisesti.

Lopputuloksista asiasta on seuraava: Georgian sota vaikuttaa olevan, kuten jotkut asiantuntijat ovat todenneet, osa Venäjän ”tehokasta siirtoa uudessa suuressa pelissä” (Russia’s 2008), jolla se vaikuttaa suoraan Venäjän ja Turkin suhteisiin. Etelä-Kaukasuksella tuntuvat siten törmänneen kaksi strategista visiota. Venäläisten näkökulmasta länsimaiden (etupäässä Yhdysvaltain) suuri suunnitelma on perustunut oletukseen, että Turkki liittoutuneena Azerbaidžanin ja Georgian kanssa muodostaisi strategisen käytävän, jolloin siitä tulisi Euroopalle tärkeä energianvälittäjä. Yhdysvallat on ollut erityisen kiinnostunut uusien alueiden tuomisesta omaan turvallisuuspiiriinsä. Tämä liike olisi sallinut Yhdysvaltojen sotilaallisen läsnäolon Etelä-Kaukasuksella, jolla on strateginen sijainti sekä Venäjän että Iranin läheisyydessä. Tämän näkemyksen mukaisesti Venäjä olisi asteittain menettänyt otteensa Etelä-

Kaukasuksella. Ajan mittaan, kun Azerbaidžan ja Georgia olisivat liittyneet Natoon, Venäjän oletettiin luopuvan pelistä kokonaan. Armenia, Venäjän ainoa liittolainen Etelä-Kaukasuksella, olisi asetettu vaikean valinnan eteen: joko liittyä Natoon mahdollisesti Turkin luotsaamana tai joutua vaaraan eristäytyä entisestään. (Sarkisjan 2008.)

Kreml on luonnollisesti pyrkinyt vastaamaan olettamaansa Yhdysvaltain Kaukasuksen-politiikkaan. Venäjän strateginen päämäärä on ollut palauttaa geopoliittinen dominanssinsa Kaukasuksella ja kiristää otettaan alueen energia-varoista. Valloittamalla Georgian Venäjä saavutti tavoitteensa yhdellä iskulla: se ”palautti Etelä-Kaukasuksen kapean strategisen väylän hallinnan ja vahvisti vaikutusvaltaansa Kaspianmeren ja Keski-Aasian energiankuljetuskanaviin ja -toimittajiin” (Russia’s 2008). Georgian jälkeen Turkin edessä näyttää olevan vaikeita ratkaisuja, kun sitä ahdistaa toisaalta jälleen vahvistunut Venäjä ja kun energiankuljetuskanavat saattavat kääntyä kulkemaan jälleen Venäjän kautta (Sadovnikov 2008).

Suunnitelma Kaukasuksen vakauttamiseksi

Kun Venäjän ja lännen suhteet kiristyivät heti Kaukasuksen kriisin jälkeen, Turkki halusi epätoivoisesti kriisin päättyvän. Kun sekä Yhdysvallat että Venäjä painostivat Turkkiä, oli Erdoğanin hallituksen tilanne yhä tukalampi. Koska Turkilla oli toisaalta pitkäaikaiset ja läheiset suhteet euroatlanttisiin rakenteisiin, toisaalta taas monitahoinen kumppanuus Venäjän kanssa, Turkin painajaismaisoin vaihtoehto olisikin ollut, että se olisi joutunut valitsemaan lopullisesti puolensa kilpailevien valtakeskusten välillä. Syyskuun 2. päivänä Erdoğan teki selväksi, että Turkki ei halunnut valita puolta:

Ei olisi oikein, että Turkki joutuisi valitsemaan kumppaakaan puolta. Tietyt piirit haluavat ajaa Turkin nurkkaan Georgian kriisin jälkeen joko Yhdysvaltain tai Venäjän kanssa. Yksi vaihtoehto

on läheisin liittolaisemme Yhdysvallat. Toinen vaihtoehto on Venäjä, jonka kanssa meillä on laajat kauppasuhteet. Me haluaisimme toimia Turkin kansallisen edun mukaisesti. (Aliriza 2008.)

Turkin asema Venäjän suhteen on sittemmin määritelty yksityiskohtaisemmin. Laajassa *Council on Foreign Relations* -tutkimuslaitoksen julkaisemassa kommentissa Erdoğanin ulkomaansuhteiden pääneuvonantaja, professori Ahmet Davutoğlu, totesi, että Naton jäsenenä ja EU:n jäsenyyttä tavoittelevana maana Turkilla ei ole ongelmia kansainvälisen identiteettinsä suhteen – se on paikkansa valinnut:

Turkki on osa läntistä liittoumaa – asiasta ei ole mitään epäilystä. Mutta ei voi silti sanoa että Turkin ja Venäjän suhteet voivat olla samanlaiset kuin Venäjän ja Tanskan suhteet tai Venäjän ja Kanadan suhteet. Mikä tahansa muu Euroopan maa voi noudattaa tietynlaista eristämispolitiikkaa Venäjän suhteen. Voiko Turkki tehdä niin? Pyydän teitä ottamaan huomioon Turkin maantieteellisen aseman [...] Onko Turkilla vaihtoehtoa eristää Venäjä taloudellisesti? Meidän täytyy valitettavasti myöntää, ettei ole. Turkki on miltei 70–80 % riippuvainen Venäjästä [energiataloudessa]. Me emme halua nähdä Venäjän ja Yhdysvaltain tai Venäjän ja Naton välistä selkkausta. Me emme halua maksaa laskua Venäjän tai Georgian strategisista virheistä tai virhearvioinneista. (Turkey’s 2008.)

Asian ydin on juuri se, minkä Erdoğanin lähin avustaja tässä ilmaisi. Toisin sanoen Turkki ei ole siinä asemassa että se voisi eristää, asettua vastakkain tai millään muulla tavoin ärsyttää Venäjää, vaikka Venäjä joskus asettuisikin sen etujen suhteen poikkiteloin. Koska Turkki on vahvasti riippuvainen Venäjän energiavarannoista, se arvostaa laajoja kauppasuhteita Venäjän kanssa eikä sillä yksinkertaisesti ole tarpeeksi neuvotteluvaraa pohjoisen naapurinsa suhteen. Ainoa varteenotettava vaihtoehto Turkin johdolle onkin noudattaa hyvin hienovaraista Venäjä-politiikkaa, jossa kilpailuasetelmaa naapurin kanssa tasapainottavat sitoutumisen, kumppanuuden ja

mukautumisen politiikat. Koska Georgian sotaa edeltävää asiointilaa ei voida palauttaa, Kaukasuksen vakauttamissuunnitelman edistäminen on Turkin poliittisen eliitin mielestä toiseksi paras vaihtoehto, sillä se antaa Turkille mahdollisuuden aktivoida uudelleen Venäjä ja alueen maat uudessa geopoliittisessa tilanteessa.

Erdoğanin hallituksen Kaukasus-aloite pyrkii vastaamaan Turkin kahteen keskeiseen strategiseen päämäärään. Yhtäältä Turkki kokee lähialueen epävakaisuuden uhkaavan sen omaa kansallista turvallisuutta. Siten Kaukasuksen vakauttamis- ja yhteistyöryhmä pyrkii loiventamaan tämänhetkistä vastakkainasettelua muodostamalla alueellisen foorumin, jossa paikallisia konflikteja voidaan käsitellä ja ratkoa. Turkilla ei kuitenkaan ole harhaluuloja CSCP-aloitteen välittömästä menestyksestä. Turkin päämäärä on ennemminkin helpottaa keskusteluja viiden valtion välillä jännitteiden vähentämiseksi ja lopulta alueen vakauttamiseksi ja maiden keskinäisten suhteiden tukemiseksi.

Toiseksi Turkki ymmärtää kyllä hyvin, että Kaukasuksen alueen levottomuudet eivät edistä kaupankäyntiä. Georgian sota osoitti energia-käytävien haavoittuvaisuuden sen alueella. Jos Turkki haluaa toteuttaa pyrkimyksensä tulla keskeiseksi energianvälittäjäksi, turkkilaiset ja kansainväliset asiantuntijat ovat yhtä mieltä siitä, että sen täytyy löytää Kaspianmeren hiilivetyvarannoille vaihtoehtoinen kuljetuskäytävä, joka sopii yhteen Georgian kautta kulkevan putken kanssa. CSCP onkin tarkoitettu ratkaisemaan juurin tätä ongelmaa: energian kauttakulun turvallisuus on Turkin Kaukasuksen vakauttamissuunnitelman ytimessä, kuten presidentti Abdullah Gül toteaa:

Kaukasus on avainasemassa, mitä tulee energia-varantoihin ja energian turvalliseen siirtämiseen idästä länteen. Tämä siirtäminen kulkee Turkin halki. Siksi me olemme hyvin aktiivisia etsimään keskusteluyhteyttä, jotta saisimme ratkottua ongelmat sopivassa ilmapiiirissä. Jos Kaukasuksella on levottomuutta, se muodostaa ikään kuin muurin

idän ja lännen välille; jos alue on vakaa, se voi toimia porttina. (Foroohar 2008.)

Gülin läpimurtovierailu Jerevaniin 6.9. onkin nähtävä juuri tässä yhteydessä. Kun öljyn toimittaminen keskeytyi Georgian kriisin vuoksi, turkkilaiset asiantuntijat tulivat siihen johtopäätökseen, että Armeniasta voisi kenties tulla vaihtoehtoinen kuljetuskäytävä. On täysin selvää, että Turkin ja Armenian sekä Azerbaidžanin ja Armenian välisten suhteiden normalisoituminen ja Jerevanin liittäminen alueelliseen energian infrastruktuuriin ovat edellytyksenä sille, että Turkki saa Armenian tuen Etelä-Kaukasuksen vakauttamishankkeille (Çongar 2008; Giragosian 2008).

Venäjän johto ymmärtää, mikä on Turkin aktiivisen ulkopoliittikan taustalla. Turkin reaktion ovat aiheuttaneet Venäjän ulkoministeri Sergei Lavrovin mukaan ”Kaukasuksen kriisin geopoliittiset seuraukset” (Vorobjev 2008). Venäjä tuntuu uskovan, että Georgian sodan tuloksena syntynyt alueen uusi geopoliittinen tilanne tulee luultavasti edistämään sen ja Turkin suhteiden uudelleenlämmittämistä. Tämänsuuntaisia arvioita asiasta on esittänyt esimerkiksi Aleksandr Krylov, Moskovan Maailmantalouden ja Kansainvälisten suhteiden instituutin tutkija. Hänen näkemyksensä perustuu olettamukseen, että Etelä-Kaukasuksen kriisit ja levottomuudet koskevat enimmäkseen alueen voimavaltioita – Venäjää, Turkia ja Irania. ”Kauempana sijaitsevat osapuolet, kuten Yhdysvallat ja EU, eivät arvioi liikkeitään yleensä kovinkaan varovaisesti. Itse asiassa niiden toiminta sotii usein Turkin, Venäjän ja Iranin etuja vastaan”. Venäläisen asiantuntijan mielestä tilanteen rauhoittamiseksi kolmen alueellisen vallan olisikin koordinoitava Kaukasuksen-politiikkansa yhteistoimin: ”[Venäjän, Iranin ja Turkin] yhteistyössä tai erillisinä harjoittamat toimet olisivat hyödyllisempiä kuin etäisten maiden, kuten Yhdysvaltojen tai EU:n, toiminta”. (Krylov 2008.)

Krylovin analyysi tuntuu heijastelevan Venäjän virallista kantaa tarkasti. Kun ulkoministeri

Lavrov vieraili Turkissa syyskuun alussa, hän tuki Turkin kunnianhimoista suunnitelmaa Kaukasuksen vakauttamiseksi. ”Alueen valtioiden tulisi ratkaista ongelmansa itse”, sanoi Venäjän johtava diplomaatti. Lavrov lisäsi paljonpuhuvasti tuon pääperiaatteen olevan Turkin aloitteen pääasiallinen etu. (Fokina 2008). Myöhemmin pitkässä haastattelussa Lavrov ylisti Turkin hienovaraista diplomatiaa:

Mielestäni Turkki on ymmärtänyt ajankohdan ainutlaatuisuuden... Mikä sallii heidän nostaa profiiliaan alueella. Turkki on Kaukasuksen väliittömässä läheisyydessä, ja samaan aikaan se on toimija, jolla on hyvät suhteet melkein jokaiseen Kaukasuksen alueen maahan. Turkin ajatus siitä, että juuri alueellisten maiden tulisi kollektiivisesti perustaa jonkinlainen foorumi vakauden ja yhteistyön lisäämiseksi Kaukasuksella, heijastaa tämän Turkin diplomatian kypsyyttä. (Rossijskaja 2008.)

Venäläisen puolue-eliitin analyysit Turkin Kaukasuksen politiikan painopisteiden muutoksista tuntuvat usein sijoittavan maan kansainvälisen politiikan ratkaisut laajempaan, Yhdysvaltain ja EU-suhteiden kontekstiin. Turkki on edelleen lännen avainliittolainen, mutta jotkut venäläiset asiantuntijat ovat huomanneet sen turhautuvan lännen asenteisiin. Heidän mukaansa Yhdysvallat ja EU ovat pitäneet Turkkiä liian kauan pelkkänä muurina estämässä ensin Neuvostoliiton ja nyt Venäjän geopolittisia vaikutuksia. Toisin sanoen Turkki on ollut lännelle etupäässä sotilaallis-poliittinen kumppani. Venäläiset asiantuntijat väittävät, että Eurooppa ei osoita olevansa halukas ”täysimittaiseen integraatioon” Turkin kanssa, mikä sisältäisi myös taloudelliset ja kulttuuriset tekijät. (Ks. Sarkisjan 2008.) Tämän vuoksi Turkki vaikuttaakin täysin luopuneen toivosta EU:n täysjäsenyydestä. Jotkut venäläiset tarkkailijat vihjasivat jopa herättäneen pahaa verta, kun Turkissa havaittiin se, miten innokkaasti tietyt läntiset poliitikot tukivat ajatusta Georgian EU-jäsenyydestä. Kaikki nämä tekijät ovat luultavasti vaikuttaneet Turkin päätökseen

käynnistää itsenäinen Kaukasus-politiikka ja pohtia myös mahdollisuutta liittoutua Venäjän kanssa (Jermolajev 2008).

Venäjän ja Turkin alueellinen liitto on venäläisten asiantuntijoiden mukaan luonnollinen lopputulos Moskovan ja Ankaran yhteisestä huolesta, joka kohdistuu Yhdysvaltain ”levottomuuksia aiheuttavaan politiikkaan” Etelä-Kaukasuksen alueella. Lisäksi jotkut venäläiset strategiset tarkkailijat huomioivat, että Turkki suhtautuu varautuneesti Amerikan aktiivisuuteen Mustanmeren alueella. Ainakin kahden vuosisadan ajan Turkin poliittinen eliitti on tottunut pitämään Mustaamerta ikään kuin Venäjän kanssa yhteisenä ”sisäjärvenä” Yhdysvaltojen sotilaallisen läsnäolon vahvistumisen Bulgariassa ja Romaniassa – hiljattain Natoon liittyneissä ranta-alueissa – on otettu huolestuneesti vastaan Turkissa. (Ks. Timohin 2008.) Tästäkin näkökulmasta Venäjä, joka vastustaa Naton laajenemista itään ja asettuu ponnekkaasti vastustamaan Yhdysvaltain sotilaallista läsnäoloa omien rajojensa lähetyvillä, näyttäytyy Turkin mahdollisena liittolaisena.

Georgian sodasta saattaakin hyvin tulla se hetki, jolloin Turkin strategiaa suunnittelevien henkilöiden silmät avautuvat, kuten jotkut venäläiset asiantuntijat arvelevat. ”Mihin Turkki tarvitsee liittoutumaa Amerikan kanssa Kaukasuksella, ellei se pysty suojelemaan omia poliittisia ja energiakaupan etujaan?” kysyykin eräs venäläinen kommentoija (Sarkisjan 2008). Samaan aikaan elokuun 2008 kriisi tuntui välittävän erään tärkeän viestin: Venäjä pitää omia kansallisia pyrkimyksiään Kaukasuksella yhtä tärkeinä kuin ennenkin, ja Turkki voi lisätä vaikutusvaltaansa alueella vain koordinoimalla liikkeitään yhteistyössä sen kanssa (Dymarski 2008).

Venäjällä tunnutaan ajattelevan, että Kaukasuksen kriisi pakotti Turkin johdon arvioimaan vakavasti uudelleen alueellista geopolitiikkaansa ja pistämään uuden vaihteen päälle. Joidenkin asiantuntijoiden mukaan Gül ja Erdoğan ymmärsivät olevansa menossa väärään suuntaan hakiessaan alueellista vakautta ja turvallisuutta ja nyt Turkki olisikin kääntymässä Moskovan

suuntaan (Sarkisjan 2008). Eräs kommentoija meni niinkin pitkälle, että arveli Etelä-Kaukasukselle syntyvän Venäjän ja Turkin kondominaatin: ”Näyttäisi siltä, että Turkki yksinkertaisesti tarjoaa Venäjälle Kaukasuksen jakamista kahden kesken ja sopimusta, jossa Turkki ottaisi harteilleen osan vakauden ja turvallisuuden ylläpitämisestä alueella”, kirjoitettiin *Rossijskaja gazetassa* (16.10.2008). Kreml puolestaan voi vain tervehtiä ilolla Turkin kääntymistä Venäjän puoleen, ja se pyrkii luonnollisesti tukemaan Turkin aloitteita Kaukasuksella siitäkkin syystä, että nämä vähentävät Yhdysvaltain strategista roolia alueen kriisin selvittelyssä. Kaukasuksesta tulisi näin enemmän oman tilanteensa herra ja riippuvaisempi vain alueen omista pelaajista, joiden parissa Venäjä tietysti on kiistaton johtaja (Ks. Sarkisjan 2008).

Ei voi olla huomaamatta, että Venäjällä tarkastellaan Kaukasuksen yhteistyöaloitetta (CSCP) yleisesti ja Turkin ja Venäjän suhteita erityisesti juuri amerikkalaisten kanssa pelatun nollasummapelin näkökulmasta. CSCP:n tärkein ominaisuus onkin se, että sen ansiosta Venäjä ja Turkki vahvistavat asemiaan Kaukasuksella ja sitä kautta heikentävät Yhdysvaltain roolia alueella (Fridljand 2008).

Ajatus Venäjän ja Turkin lähentymisestä vetoaa oireellisesti juuri Venäjän asevoimiin. Turvallisuusasiantuntija Vadim Timohin vakuuttaa armeijan *Krasnaja zvezda* -lehdessä, että stereotypiat Turkista ”toisen luokan” valtiona, Amerikan luotettavana liittolaisena Lähi-idässä, Naton etuvartiona Kaukasuksella ja niin edelleen ovat jossain määrin harhaanjohtavia, elleivät suorastaan virheellisiä. Kaukasuksen kriisi ja Turkin reaktio siihen todistivat, että maan strategista asemaa on harkittu täysin uudelleen. (Timohin 2008.) Timohin suhtautuu innokkaasti ajatukseen Venäjän ja Turkin välisestä liittolaisuussuhteesta. Muutokset Turkin ulkopolitiikan suunnassa ja sen laajat kauppasuhteet Venäjän kanssa ”tarjoavat mahdollisuuden lopettaa viimeinkin maidemme välinen historiallinen vastakkainasettelun aikakausi”, Timohin esittää. ”Moskovan ja Ankaran lähentyminen tarjoaa

mahdollisuuden muuttaa Transkaukasia vakauden ja yhteistyön alueeksi samalla kun se neutralisoi kolmansien osapuolien pyrkimykset geopoliittisen epävakauden ylläpitämiseksi alueella”. (Timohin 2008.)

On kiinnostavaa, että Venäjän asevoimien suhtautuminen Turkkiin on samansuuntainen kuin Turkin pääesikunnan asenne Venäjään. Asioista perillä olevat lähteet nimittäin muotoilevat pääesikunnan ”hoitavan huolellisesti suhteitaan Venäjän asevoimiin rinnakkain Yhdysvaltojen asevoimien kanssa, joihin suhteet ovat perinteisesti läheiset” (Aliriza 2008).

Kun Venäjän ja Georgian välinen sota syttyi, jotkut turkkilaiset kommentoijat alkoivat pohtia sitä, mitä Turkin asevoimat olisivat tehneet Venäjän asemassa (Finkel 2008). Rinnastuksia Kyproksen tilanteeseen ei tarvitse kaukaa hakea. Venäjän Georgian-valloitus ja kahden separatistialueen itsenäisyyden tunnustaminen toistavat tavallaan Pohjois-Kyproksen tapahtumia. Tämä alue, jonka vain Turkki on tunnustanut, julistautui itsenäiseksi vuonna 1983, kymmenen vuotta sen jälkeen, kun Turkki oli valloittanut saaren julistettuaan tarpeelliseksi suojella etniseltä alkuperältään turkkilaisista väestöstä kreikkalaisten sorrolta. Kyproksenturkkilainen johtaja Mehmet Ali Talat tunnustikin nämä yhtäläisyydet venäläiselle sanomalehdelle Georgian sodan puhjettua, vaikka korosti, että jokaisen maan tilanne on yksilöllinen (Mehmet 2008). Nyt turkkilaiset asiantuntijat pohtivatkin, miten Turkin armeija toimisi, jos Kyproksen tasavalta päättäisi lopettaa kerrasta turkkilaisväestön vaatimukset (Finkel 2008).

Georgian sota paljasti kuitenkin toisen, luultavasti vakavamman puutteen Turkin asevoimien ambivalenssissa. Turkin tiedotusvälineissä on raportoitu venäläismielisten ryhmittymien olemassaolosta maan armeijan sisällä. Tämän länsivastaisen ja venäläismielisen vanhempien upseerien ryhmän strateginen ajattelumalli on seuraavanlainen: Amerikka on pettänyt Turkin; maa ei koskaan tule sopimaan EU:n jäseneksi; välttääkseen eristäytymisen Turkin pitäisi liittyä Euraasian liittoon, joka tulee rakentumaan uu-

delleen voimistuvan Venäjän ympärille. (Dağı 2007.)

Nykyisin yhä useammat vallanpitäjät maamme hallinnossa – sekä sotilaat että siviilit – ajattelevat tavalla, joka olisi ollut mahdoton vielä jokunen vuosi sitten: Turkki ja Venäjä eivät ole koskaan olleet yhtä läheisiä, jos ajatellaan ”yhteisiä päämääriä ja yhteisiä uhkakuvia” ja samoja miehiä siteeraten, ”huolimatta molemminpuolisesta, vuosisatoja kestäneestä epäluulosta”. (Bekdil 2007.)

Nämä vaikutusvaltaiset, ”useisiin harmaisiin toimistorakennuksiin Ankarassa asettuneet” yksilöt puoltavat pitkän tähtäimen strategisen kumppanuutta Venäjän kanssa – politiikkaa, johon sisältyisi Bekdilin mukaan muiden tekijöiden ohella se, että ”tuettaisiin Venäjän tukemia energiasuunnitelmia, lisättäisiin puolustusyhteistyön vauhtia ja, tuloksena viimeksi mainitusta, annettaisiin keskeisiä puolustussopimuksia venäläisille kauppakumppaneille” (Bekdil 2007).

Syyskuun puolivälissä venäläisissä tiedotusvälineissä raportoituinkin Moskovan ja Ankaran välillä solmitusta 70 miljoonan dollarin venäläisvalmisteisten Kornet-E-ohjusten (ATGM) kaupasta. Uutistoimisto Interfaxin mukaan kauppa tehtiin venäläisen asemonopolin Rosoboroneksportin ja Turkin Puolustusministeriön välillä elokuun lopulla. ”Viimeisten yhdentoista vuoden aikana tämä on ensimmäinen sopimus, joka sisältää venäläisen kaluston toimittamisen Turkkiin, joka on Naton jäsen”, Turkin puolustusvoimien edustaja kertoi Interfaxille. Turkki, joka on ollut Yhdysvaltain liittolainen jo kylmän sodan ajoista lähtien, on varustanut armeijansa lähinnä amerikkalaisella kalustolla. Sotilaallisten asiantuntijoiden mukaan kansainväliset ATGM-markkinat ovat kuitenkin laajat, ja myös Turkin perinteisemmällä asetoimittajilla on vastaavaa kalustoa tarjolla (Russia, Turkey 2008). Kuten eräs kommentoija toteaa, ”Turkilla ei ole selvää sotilaallista tarvetta ostaa näitä ohjuksia juuri Venäjältä” (Russia, Turkey 2008). Mikä kuitenkin on erityisen tärkeää, on tietysti ohjuskaupan ajoitus. Läntisestä turvallisuusnäkökulmasta tämä

on luonnollisesti jokseenkin poikkeuksellista toimintana kylmän sodan perinteen huomioon ottaen (Russia, Turkey 2008).

Siksi ei olekaan ihme, että Turkin ambivalentti suhtautuminen Kaukasuksen kriisin aikana sai sekä turkkilaiset että läntiset asiantuntijat kyselemään, kuinka vahvasti Turkki on ankkuroitunut Naton turvallisuusjärjestelmään ja vieläkö Turkki on Lännen luotettava liittolainen (Baran 2008; Dağı 2008). Useimmat asiantuntijat pitävät Turkin armeijan strategista suuntautumista melko ongelmallisena. ”Uskon, että jos Turkki ei olisi jo Naton jäsen, sen puolustusvoimat asetuisivat yhtä jyrkästi Natoon liittymistä kuin EU-jäsenyyttä vastaan”, väittää tunnettu turkkilainen politiikan asiantuntija İhsan Dağı (2008).

Venäjän ja Turkin lähentymisen rajat

Kaukasuksen sota vaikutti syvästi Turkkiin samoin kuin muihinkin alueen valtioihin. Konflikti oli Turkille erityinen haaste, sillä sen osapuolina olivat maan kaksi välttämätöntä kumppania. Georgia on Lännen tukeman, Turkin Keski-Aasian ja Kaspianmeren alueen energiavaroihin yhdistävän energian kuljetusverkon kulmakiviä. Venäjä taas on Turkille erittäin tärkeä kauppakumppani ja energiantoimittaja. Lisäksi sota paljasti Turkin politiikan haavoittuvuuden ja heikkouden suhteessa Venäjään sekä sen keinojen vähäisyyden neuvotteluissa Venäjän kanssa. Kun Turkin Kaukasuksen-politiikka oli ennestään ollut hienovaraista tasapainottelua jo ennen elokuun vihamielisyyksiä, sodan jälkeen maan aluediplomatiaa verrattiin asiantuntijaluonnehdinnoissa yleisesti nuoralla tanssimiseen (Ali Birand 2008).

Venäjän Georgian-valloitus tuhosi sen hauraan Kaukasuksella vallinneen *status quon*, josta Turkki oli itsepäisesti ottanut kaiken irti tavoitellessaan omia poliittisia ja taloudellisia päämääriään alueella. Turkki ei kuitenkaan ollut siinä asemassa, että se olisi voinut avoimesti haastaa Venäjän. Kuten eräs turkkilainen asiantuntija totesi synkästi, ”Venäjä selvisi tästä

[Georgian] sotkusta voimakkaampana” (Yetkin 2008). Turkki sen sijaan pyrki korjaamaan vahinkoa edistämällä multilateraalista alueellista turvallisuussuunnitelmaa, jonka puitteissa olisi mahdollista hillitä Venäjän voimankäyttöä ja toisaalta edistää alueellisten konfliktien ratkaisupyrkimyksiä. Kaukasuksen yhteistyöaloitteen CSCP:n perustamisen ohella Turkki pyrkikin heikompana osapuolena jollain tavalla mukautumaan Venäjän pyrkimyksiin. Olisi kuitenkin liian kaukaa haettava ajatella, että Kaukasuksella tapahtuisi jonkinlaista strategian uudelleenmäärittelyä, mikä johtaisi Venäjä–Turkki-akselin muodostumiseen.

Turkki on vastahakoinen ottamaan selkeää kantaa konfliktissa eli asettumaan yksiselitteisesti läntisten liittolaistensa puolelle, kuten sen Naton jäsenenä ja EU:n ehdokasmaana olisi pitänyt tehdä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Turkki olisi valmis liittoutumaan uudelleen voimaantuvan Venäjän kanssa. Itse asiassa se voi merkitä juuri päinvastaista: mitä jyrkemmin Venäjä käyttäytyy yhteisellä lähialueella, sitä varovaisemmin Turkki tulee suhtautumaan Venäjän strategiaan suunnitelmiin.

Turkin ja Venäjän kuluva vuosikymmenen alusta asti edennyt suhteiden lämpeneminen ja sitä seurannut kahdenvälisen yhteistyön lisääntyminen taloudessa ja politiikassa perustuivat maiden hiljaiseen yhteisymmärrykseen pidättäytyä aktiivisista poliittisista ratkaisuisista alueilla, joilla niiden strategiset intressit menevät päällekkäin Georgian miehityksen myötä turkkilaiset asiantuntijat toteavat nyt, että Venäjä näyttää siirtyneen aktiivisempaan politiikkaan Kaukasuksen alueella ja pyrkii saamaan alueita etupiiriinsä (Dağlı 2008b). Turkin poliittinen eliitti pitää tällaista Venäjän käyttäytymistä voimankäyttönä, ellei jopa avoimen aggressiivisena, eikä se ole Turkin edun mukaista. Turkille saattaa olla jatkossa vaikeaa olla tekemisissä sekä Iranin että Syyrian kanssa, kun nämä valtiot siirtyvät lähemmäs Venäjää viimeaikaisten tapahtumien seurauksena (Dağlı 2008b).

Venäjän pyrkimykset heikentää idästä länteen suuntautuvaa energiankuljetusväylää lisäävät

Turkin huolta Venäjän roolista alueella. Istanbulissa syyskuun puolellavälissä turkkilaisen Ari-liikkeen järjestämässä kansainvälisessä konferenssissa Sergei Markov, venäläinen lakimies ja Kremlin yhdistetty poliittinen asiantuntija, toi julki Venäjän näkemyksen energiankuljetuksesta harvinaisen suoraan. ”Tietysti meille on ihanteellista, että öljy- ja kaasuputket kulkevat Venäjän maaperän kautta”, Markov totesi heijastaen selvästi Venäjän uutta itseluottamusta ja aktiivisuutta. ”Jos öljyputki kulkee Venäjän alueen kautta, tuemme projektia, jos taas ei, emme tue sitä.” Kun Markoville esitettiin vasta-argumentteja taloudellisesta yhteistyöstä ja keskinäisestä riippuvuudesta, Markov totesi ykskantaan: ”Haluan teidän olevan riippuvainen minusta mieluummin kuin päinvastoin”. (TDN 2008b.)

Moskovan uusi vahvistuminen määrittää Venäjän ja Turkin lähentymisen rajat. Venäjän hankaava käytösmaali kansainvälisillä areenoilla on jo ehtinyt herättää turkkilaisissa asiantuntijoissa vanhan kielikuvan Venäjän karhusta, joka uhkaa naapureitaan (ks. esim. Taşpınar 2008, Ergil 2008). Yksi Georgian sodan seurauksista keskeisen turkkilaisen asiantuntijan Semih İdizin mukaan on se, että ”Venäjän karhun pelko on kasvanut, mikä epäilemättä tulee ajamaan monet maat varmistamaan puolustuskykynsä Venäjää ja sen sotilasmahtia vastaan” (İdiz 2008). Monet turkkilaiset asiantuntijat ja politiikantekijät ovatkin sitä mieltä, että Turkin täytyy yhdessä läntisten liittolaistensa kanssa löytää tapoja vastata Venäjän strategiaan. Pitkällä ajanjaksolla Venäjän kasvava itseluottamus alueella sotii Turkin tarkoituksia vastaan (Yinanç 2008).

Venäläiset strategiansuunnittelijat ovat puolestaan yhtä lailla varovaisia, mitä tulee Turkin pyrkimykseen vahvistaa asemaansa Etelä-Kaukasuksella. Jotkut venäläiset ulkopoliittikan kommentaattorit korostavat, että Turkin pyrkimys kiihdyttää vauhtia alueella ja etäännyttää omia ratkaisujaan Yhdysvaltojen päätöksistä ei millään tavalla ole merkki Turkin halusta muodostaa mitään, mikä muistuttaisi liittolaisuuden tyyppistä suhdetta Venäjän kanssa. Heidän mukaansa Turkki toteuttaa omia taloudellisia

ja geopoliittisia tarkoituksiaan Kaukasuksella ja pyrkii itsenäiseen rooliin alueella (Korbut 2008). Vaikka Turkin edistämällä Kaukasuksen vakauttamissuunnitelmalla onkin joitain positiivisia puolia, ennen kaikkea pyrkimys sulkea ”ulkopuoliset voimat” pois alueen ongelmanratkaisuprosessista, useat venäläiset asiantuntijat epäilevät Turkin ja Venäjän kykyä rauhanomaiseen rinnakkaiseloon strategisesti tärkeällä ja konfliktien repimällä Etelä-Kaukasuksella. Ensiksi, ei ole lainkaan selvää sopivatko Turkin ja Venäjän näkemykset rooleistaan uudessa alueen voimapolitiikassa yhteen. Toiseksi, molemmat maat ovat hyvin kunnianhimoisia geopoliittisissa pyrkimyksissään eikä niillä ole historiallisesti paljon kokemusta pitkäaikaisesta yhteistyöstä (Sarkisjan 2008).

Toisia venäläisiä asiantuntijoita huolettaa Turkin diplomaattinen aktiivisuus, erityisesti maan pyrkimykset parantaa suhteitaan Armeniaan, Venäjän strategiseen liittolaiseen Kaukasuksella, ja toimia välittäjänä Vuoristo-Karabahin alueen konfliktissa. Venäjä ymmärtää Turkin päämäärät ja sen, että Karabahin sopimus lisäisi mahdollisuuksia energiankuljetusväylien monipuolistamiseen. Kuljetusverkoston turvallisuus puolestaan kiihdyttää alueen militarisoitumista mahdollisesti siksi, että EU:n ja Naton intresseissä olisi myös alueen suojele omalla kalustollaan. Tämänkaltainen kehitys vaikuttaa venäläisten asiantuntijoiden mukaan maan turvallisuuteen. (Korbut 2008.) Ylipäänsä Moskovassa suhtaudutaan varautuneesti Turkin halukkuuteen toimia näkyvämmässä roolissa Kaukasuksen

kriisissä. ”Ei ole epäilystäkään siitä, että Turkin vaikutuksen vahvistuminen [Kaukasuksen] alueella uhkaa Venäjän geopoliittisia päämääriä” (Korbut 2008).

Tähän saakka molempien maiden virallinen retoriikka on korostanut päämäärien yhtenevyyksiä ja yhteistyön positiivisia puolia. Maiden johtajien mukaan maat ovat selvinneet Georgian sodasta parhaina ystävinä. ”Meidän suhteemme Venäjään ovat itse asiassa ylittäneet erityis-suhteen rajat”, Turkin pääministeri Erdoğan kertoi Voiton päivän vastaanotolla Ankarassa (TDN 2008c). Toisaalta myös Venäjän presidentti Dmitri Medvedev ylisti maiden välistä moniulotteista kumppanuutta Kremlissä uuden Turkin suurlähettilään nimittämisen kunniaksi järjestetyssä seremoniassa: ”Maidemme välinen yhteistyö on tärkeä tekijä rauhan, turvallisuuden ja tasapainon varmistamisessa Mustallamerellä ja Kaukasuksella” (TZ 2008).

Kuitenkin Kaukasuksen geopoliittinen nujakka ei ole likimainkaan ohitse. Jotkut venäläiset ja turkkilaiset asiantuntijat tuntuvat maalaavan tulevaisuuden uhkakuvaa: ensin Turkki ja Venäjä onnistuvat vähentämään jyrkästi Yhdysvaltain vaikutusvaltaa alueella, minkä jälkeen ne ryhtyvät taistelemaan keskenään siitä, kumpi maa jää siellä ”Amerikan vallanperijäksi”.

Alkuteksti: Torbakov, Igor (2008), *The Georgia Crisis and Russia-Turkey Relations*. The Jamestown Foundation.

Englannista suomentanut Hanna Ruutu.

Lähteet

- Ahmedhanov, Bahtijar (2008), Turetski sojuz. – *Profil* 33, 8.9.2008.
Ali Birand, Mehmet (2008), Turkey Can't Turn Its Back on Russia. – *Turkish Daily News*, 3.9.2008.

- Aliriza, Bülent (2008), Turkey and the Crisis in the Caucasus. – *CSIS Turkey Project Commentary*. 9.9.2008. <http://www.csis.org/turkey>.
Baran, Zeyno (2008), Will Turkey Abandon NATO? – *Wall Street Journal*, 28.8.2008.

- Barker, Alex (2008), Turkey Threatens Russian Trade Curbs. – *Financial Times*, 30.8.2008.
- Bekdil, Burak (2007), The Incursion Which Is Not – And Russophiles in Ankara. – *Turkish Daily News*, 8.6.2007.
- Bhadrakumar, M.K. (2008), Russia and Turkey Tango in the Black Sea. – *Asia Times*, 11.9.2008.
- Çağaptay, Soner (2008), The Caucasus: Small War, Big Damage. – *Turkish Daily News*, 8.9.2008.
- Caspian (2008) = Caspian Basin: Russia Uses Its Georgia Position to Enhance Its Energy Leverage. – *EurasiaNet*, 25.8.2008.
- Çelikpala, Mitat (2008), The New Battle Zone for Global Hegemony: the Caucasus. – *Turkish Daily News*, 22.10.2008.
- Çongar, Yasemin (2008), Caucasus Plan Void Without Yerevan. – *Turkish Daily News*, 18.8.2008.
- Dağı, İhsan (2007), A Pro-Russian Turkish General? – *Journal of Turkish Weekly*, 31.5.2007.
- Dağı, İhsan (2008), Will the Turkish Military Abandon NATO? – *Today's Zaman*, 15.9.2008.
- Dağı, İhsan (2008b), Foreign Policy Challenges. – *Today's Zaman*, 25.8.2008.
- Diplomats (2008) = Diplomats Seek Exit from Row with Russia. – *Turkish Daily News*, 2.9.2008.
- Djavadi, Abbas (2008), Russia Turns up the Pressure on Turkey. – *RFE/RL*, 1.9.2008.
- Douglass, Elizabeth (2008), Russia–Georgia Conflict Raises Worries Over Oil and Gas Pipelines. – *Los Angeles Times*, 13.8.2008.
- Dubnov, Vadim (2008), Kontrapunkt v turetskom marše. – *Gazeta.ru*. www.gazeta.ru. 19.9.2008.
- Dymarski, Vitali (2008), Kavkazski igrovoi krug. – *Rossijskaja gazeta*, 16.10.2008.
- Ekici, Ekrem (2008), Russia "as Important as EU" in Trade. – *Turkish Daily News*, 8.9.2008.
- Erdoğan (2008) = Erdoğan on a Surprise Trip to Russia. – *Turkish Daily News*, 14.8.2008.
- Ergil, Doğu (2008), Between the Bear and the Elephant. – *Today's Zaman*, 31.8.2008.
- Finkel, Andrew (2008), Georgia and Turkish Ambivalence. – *Today's Zaman*, 12.8.2008.
- Fokina, Ksenja (2008), Rossiya i Turtsija ne stali ssoritjsja iz-za Gruzii. – *Izvestija*, 4.9.2008.
- Foroohar, Rana (2008), Pulled from Two Directions. – *Newsweek*, 13.10.2008.
- Fridljand, Georgi (2008), Turtsija podygrajet Rossii na Kavkaze. – *Kommersant*, 8.9.2998.
- Giragosian, Richard (2007), Redefining Turkey's Strategic Orientation. – *Turkish Policy Quarterly*. 6:4, 33–40.
- Giragosian, Richard (2008), Armenia and the New Turkish Proposal. – *Turkish Daily News*, 22.8.2008.
- İdiz, Semih (2008), Has Russia Really Achieved Its Goal? – *Today's Zaman*, 15.8.2008.
- Jenkins, Gareth (2008a), Turkey Caught in a Dilemma over South Ossetia. – *Eurasia Daily Monitor*, 11.8.2008.
- Jenkins, Gareth (2008b), Ongoing Trade Crisis Demonstrates Turkey's Lack of Leverage Against Russia. – *Eurasia Daily Monitor*, 9.9.2008.
- Jermolajev, Dmitri (2008), Rossijsko-turetskaja Antanta? – *Rossiiskije vesti*, 5.9.2008.
- JFR (2008) = Russia's Neighborhood Strife. – *Jane's Foreign Report*, 26.9.2008.
- Korbut, Andrei (2008), Južnokavkazski tupik. – *Vojenno-promyšlennyi kurjer*, 24.9.2008.
- Krylov, Alexander (2008), Caucasian Conflict Improves Russia-Turkey Relations. – *Today's Zaman*, 13.9.2008.
- Medetsky, Anatoly (2008), War Casts Clouds over Pipeline Route. – *Moscow Times*, 14.8.2008.
- Mehmet (2008) = Mehmet Ali Talat: Rossiya primenjajet dvoynyje standarty. – *Kommersant*, 3.10.2008.
- Mouawad, Jad (2008), Conflict in Georgia Narrows Oil Options for West. – *International Herald Tribune*, 14.8.2008.
- Oğan, Sinan (2008), Crisis over Customs Procedures with Russia: Risks and Opportunities. – *Today's Zaman*, 7.9.2008.
- Pannier, Bruce (2008), Russia–Georgia Conflict Raises Concerns about Caspian Energy. – *RFE/RL*, 13.8.2008.
- Pravosudov, Sergei (2008), SŞA sami sebja vysekli. – *Nezavisimaja gazeta*, 5.9.2008.
- Roberts, John (2008), Going for Gas. – *World Today* October.
- Rossijskaja (2008) = *Rossiiskaja gazeta*, 7.10.2008.
- Russia, Turkey (2008) = Russia, Turkey: A Reduction in Tensions. – *Stratfor*, 19.9.2008.
- Russia's (2008) = Russia's Grip on Energy. – *Financial Times*, 26.8.2008.
- Sadovnikov, Aleksandr (2008), Kaspiiskaja neft ne prosotšitsja mimo. – *Parlamentskaja gazeta*, 14.10.2008.
- Sarkisjan, Pavel (2008), Ankara smeštšajet kavkazski aktsent. – *Nezavisimaja gazeta*, 15.9.2008.
- Strachota, Krzysztof & Górecki, Wojciech (2008), The Southern Caucasus and Central Asia after the Russian-Georgian War: The Geopolitical Consequences. – *CES Commentary*, 10:3.
- Tait, Robert (2008), Trade War Looms between Moscow and Ankara. – *Guardian*, 1.9.2008.
- Taşpınar, Ömer (2008), The Russian Bear in Caucasia. – *Today's Zaman*, 11.8.2008.
- TDN (2008) = *Turkish Daily News*, 2.9.2008.
- TDN (2008b) = *Turkish Daily News*, 13.9.2008.

- TDN (2008c) = *Turkish Daily News*, 1.9.2008.
- The Dangers (2008) = The Dangers of the Safe Route. – *Economist*, 14.8.2008.
- Timohin, Vadim (2008), Ankara: smena veh? – *Krasnaja zvezda*, 28.8.2008.
- Torbakov, Igor (2002), A New Security Arrangement Takes Shape in the South Caucasus. – *EurasiaNet*, 24.1.2002. <http://www.eurasianet.org>.
- Torbakov, Igor (2007), Making Sense of the Current Phase of Turkish–Russian relations. – *The Jamestown Foundation Occasional Paper*, October.
- Turkey (2008) = Turkey Steps into Georgia Conflict. – *Today's Zaman*, 14.8.2008.
- Turkey (2008b) = Turkey Cannot Afford Disruption in Ties with Russia, Says Erdoğan. – *Turkish Daily News*, 1.9.2008.
- Turkey's (2008) = Turkey's Top Foreign Policy Aide Worries about False Optimism in Iraq. – Council on Foreign Relations, 19.9.2008. <http://www.cfr.org>.
- TZ (2008) = *Today's Zaman*, 20.9.2008.
- Vorobjev, Vladislav (2008), Kljutš ot diplomata. – *Rossijskaja gazeta*, 7.10.2008.
- Yetkin, Murat (2008), Lessons Turkey Should Learn from Georgia. – *Turkish Daily News*, 12.8.2008.
- Yinanç, Barçın (2008), The Need to Check Russia. – *Turkish Daily News*, 12.8.2008.